

IZABRANI IZVORI ZA POVIJEST ŠUMA U SLAVONIJI, SRIJEMU I BARANJI

UREDILI
STANKO ANDRIĆ I MILAN VRBANUS

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Ante Starčevića 8, Slavonski Brod

© HIP Podružnica Slav. Brod, autori i prevoditelji

Recenzent

dr. sc. Sanja Lazanin

Lektura

Slavko Sušilović, prof.

Prijelom

Krešendo, Osijek

ISBN 978-953-8102-30-1

Ova je knjiga priređena u sklopu istraživačkog projekta "Od prašuma do oranica: povijest antropizacije šuma u Slavoniji od srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća" (IP 2014-09-6719), koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Slika na koricama:

Adolf Waldinger, „Šumski krajolik“, ugljen, oko 1880.
(Muzej likovnih umjetnosti, Osijek, inv. br. MLU-G-92)

IZABRANI IZVORI ZA POVIJEST ŠUMA U SLAVONIJI, SRIJEMU I BARANJI

(OD STAROG VIJEKA DO 1900.)

Uredili

Stanko Andrić i Milan Vrbanus

Suradnici:

Josip Parat, Anđelko Vlašić, Robert Skenderović i Dinko Župan

Slavonski Brod, svibanj 2019.

Ulomak iz zakonika (kanun-name) osmanskog detaljnog poreznog popisa Požeškog sandžaka iz 1545. godine

Kanun (osmanski turski: *kanun*, zakon; iz arapskog: *qānūn*; iz grčkog: *kanōn*, pravilo, propis) je upravna odredba ili zakon koje su uveli osmanski sultani u svrhu državne administracije. Kanun-nama (osmanski turski: *kanunname*; *kanun* + *name*; iz perzijskog: *name*, pismo, dopis) je zakonik ili zbornik kanuna. Kanun-name se obično nalaze na početku osmanskih detaljnih poreznih popisa i sadrže odredbe koje vrijede za pojedinu pokrajinu popisanu u poreznom popisu. Kanun-name s odredbama koje se odnose na slavonske šume nalaze se u popisima sandžaka (osmanski turski: *sancak*, stijeg; vojno-upravna jedinica) na području Slavonije: Požeškog sandžaka (središnja i istočna Slavonija), Srijemskog sandžaka (Srijem i krajnja istočna Slavonija) i Pakračkog sandžaka (zapadna Slavonija).¹⁰

Poznate su četiri kanun-name za Požeški sandžak, objavljene 1540., 1545., oko 1561. i 1579. godine. Najstarija kanun-nama ne sadrži odredbe koje se odnose na šumsko bogatstvo, dok zakonik iz 1545. godine sadrži takve odredbe i one su niže navedene. Kanun-nama iz 1561. godine je prijepis kanun-name iz 1545. godine, a kanun-nama iz 1579. godine je najopširnija i također se donosi nešto niže u ovom tekstu.¹¹

Kanun-nama osmanskog detaljnog poreznog popisa Požeškog sandžaka iz 1545. godine sadrži odredbu o uzimanju tržne takse za drvenu građu koja se dovozi na gradski sajam radi prodaje:

„A ako dođu s kolima daske i koci, neka se uzme dve akče [tj. osmanska srebrnjaka] carine.“

(Branislav Đurđev, „Požeška kanun-nama iz 1545. godine“, *Glasnik Državnog muzeja u Sarajevu* 1 (1946), 137.)

10 Gábor Ágoston i Bruce Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire* (New York: Facts on File, 2009), 306-307; Nenad Moačanin, *Turska Hrvatska. Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva do 1791. Preispitivanja* (Zagreb: Matica hrvatska, 1999), 23; Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* (Sarajevo: Svjetlost, 1966), 392, 462.

11 Dino Mujadžević, „Pregled osmanskih arhivskih izvora za povijest Slavonije i Srijema“, *Scrinia Slavonica* 10 (2010), 131-142.

Literatura

- Ágoston, Gábor i Masters, Bruce. *Encyclopedia of the Ottoman Empire* (New York: Facts on File, 2009).
- Đurđev, Branislav, „Požeška kanun-nama iz 1545. godine“, *Glasnik Državnog muzeja u Sarajevu*, 1 (1946), 129-138.
- Moačanin, Nenad. *Turska Hrvatska. Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva do 1791. Preispitivanja* (Zagreb: Matica hrvatska, 1999).
- Mujadžević, Dino. „Pregled osmanskih arhivskih izvora za povijest Slavonije i Srijema“, *Scrinia Slavonica* 10 (2010), 131-142.
- Škaljić, Abdulah. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* (Sarajevo: Svjetlost, 1966).
- Vlašić, Anđelko. „Iskorištavanje šuma u Slavoniji u osmanskome razdoblju (1526.-1691.)“, *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 71-90.

[A. V.]

Ulomak iz zakonika (kanun-name) osmanskog detaljnog poreznog popisa Požeškog sandžaka iz 1579. godine

U ulomku se navode porezne pristojbe na žirenje svinja u šumama, na korištenje drva iz šuma, te na prodaju drvne građe na sajmovima. Iste odredbe s manjim ili većim varijacijama nalaze se u drugim osmanskim poreznim popisima za Slavoniju i Srijem, dok se u slučaju ovdje navedenog popisa iz 1579. godine radi o najopširnijem osmanskome poreznom popisu za područje Slavonije, čije su se odredbe vjerojatno primjenjivale kroz najdulje razdoblje jer su nominalno vrijedile za Požeški sandžak sve do kraja osmanske vlasti.

•

a)

„Zakon o obvezama i porezima raje u sandžaku (livi) Požega [...] Dok je u starom defteru bilo upisano da se na 2 svinje plaća 1 akča, 987. [tj. 1579.] godine naređeno je da se, prema uzvišenoj naredbi, uzima 1 akča na 1 svinju kao resmi bid'at. U starom je defteru bilo upisano da kršćanska raja od zaklane svinje plaća tzv. božićni porez od 2 akče, a od prodane svinje plaća po 1 akču tržne pristojbe, te je opet određeno da se upiše prema starom defteru. Po starom se običaju, također, od svake kuće daju kola drva ili tzv. porez na drva od 5 akči. [...] Na neke šume upisan je porez zvan žirovina [odnosno pristojba kojom se naplaćivalo puštanje svinja u šumu sa žirom]. Što se tiče žirovine brda te kategorije, upisano je da se uzima po jedna akča po glavi svinja koje noće u šumi. Kao drugi porez, torarina, uzima se od tora svakog krda po 6 akči i porez je tako zaveden (u defter). Od seoskih svinja koje se nalaze u okolnim brdima i šumama, a koje su mlađe od 6 mjeseci, kao i svinja koje danju dogone jesti žir i ne noćivaju u šumi, ne uzima se ništa. Porez na hrastova stabla u gajevima u blizini nekih sela, tj. u njihovim granicama, može dokinuti onaj komu porez pripada i to ako zbog njega ima štetu. Sječa se drveća u šumama ne zabranjuje. [...] Prodaju li se na sajmu u kolima balvani, grede, daske i ostala drvena građa, od svakih se kola uzimaju po dvije akče pristojbe.”

(Stjepan Sršan (ur.), Fazileta Hafizović (prev.), *Popis Sandžaka Požega 1579. godine* (Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2001), 17, 19, 21-22.)

b)

Ulomak iz detaljnog poreznog popisa Požeškog sandžaka iz 1579. godine u kojem su popisana prava i obveze stanovnika nahije Orahovica (u sastavu kadiluka Orahovica), u okolici sela Podkrajac (danas selo Krajna sjeverozapadno od Orahovice):

„Dio šuma Orahovice, do kojih se dolazi izvana putem za Kutjevo do varoši Sveti Martin, Našice i do sela Lončarić, Zulina, Duboka i Gradiška. Žirovinu za svinje, koje se nalaze u torovima u granicama spomenutih sela ili su noću po selima, uzima vlasnik spomenutih šuma [nije preciziran]. Ostatak onoga što pripada selu Jelševo, što ga koristi njegova raja i brda po kojima se kreće njihova stoka pripada spomenutom selu. Žirovina 900 [akči, tj. osmansko-g srebrnog novca]. Šuma Crni Lug, pripada kadiluku Orahovica, izuzev ono što pripada selima Crnci i Brščanovci i mezrama Doboje, Jasen, Sitarić i Hersek Gaji. Što se tiče sječe drveća, ona više nije zabranjena. Žirovina 1500 [akči]. [...] Dio šuma Orahovice, od puta za Kaptol do puta za Sveti Mikloš, izuzev ono što pripada selima Cačinci i Krajine (krayinalar – Donja i Gornja). To što koristi njihova raja i brda po kojima se kreće njihova stoka, pripada spomenutim selima. (I još) izuzev šumu (cebel) pokraj rijeke Voćin. Žirovina 600 [akči]. Dio šume Orahovica, između puta za Kutjevo i Kaptol, izuzev ono što pripada selu Jel(e)ševo i dopire do manastira Remeta i brda Dorigin?, to pripada spomenutom selu. Sječa drveća se ne zabranjuje. Žirovina 1000 [akči]. [...] Mostovi (prijelazi) na planini Veliki Lug, drugim imenom Crni Lug, u kadiluku Orahovica. Budući da na javnom putu, koji ide preko spomenute planine, na devet mjesta postoje mostovi i budući da je na mjestima u dužini od 8600 aršina [mjera za dužinu, u različitim sustavima iznosi između 65 i 75 cm] s obje strane puta nužno i neophodno krčiti šumu i održavati puteve, raja sela Crnci, Brščanica, Bankovci, Strmi Brijeg i Gračanica oslobođena je izvanrednih poreza, ukonačivanja, čerahorluka, davanja djece u janjičare, resmova za mitropolita, sječe drveća, služenja u tvrđavama i palankama i ostalih običajnih davanja, pod uvjetom da održavaju i popravljaju mostove na spomenutom putu; budući da su u starom defteru upisani kao oni koji popravljaju i održavaju (meremmatçı ve islahçı), tako su upisani i u novom carskom defteru.“

(Stjepan Sršan (ur.), Fazileta Hafizović (prev.), *Popis Sandžaka Požega 1579. godine* (Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2001), 320-321.)

Literatura

- Mujadžević, Dino. „Pregled osmanskih arhivskih izvora za povijest Slavonije i Srijema“, *Scrinia Slavonica* 10 (2010), 131-142.
- Sršan, Stjepan (ur.). Hafizović, Fazileta (prev.). *Popis Sandžaka Požega 1579. godine* (Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2001).
- Vlašić, Anđelko. „Iskorištavanje šuma u Slavoniji u osmanskome razdoblju (1526.-1691.)“, *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 71-90.

[A. V.]

Zakonici (kanun-name) osmanskih detaljnih poreznih popisa Srijemskog sandžaka

Poznate su četiri kanun-name za Srijemski sandžak, objavljene 1568., 1578., 1588/1589. i oko 1590. godine. Sadržaj srijemskih kanun-nama je skoro potpuno jednak, osim što su se sa svakim novim zakonikom mijenjali novčani iznosi pojedinih davanja i dodavala novouvedena davanja.¹² Dijelovi kanun-nama koji se odnose na odredbe vezane sa šumama vrlo su šturi i, kako je rečeno, skoro pa jednaki u svojem sadržaju u svakom narednom zakoniku. U nastavku se navode tri ulomka iz različitih kanun-nama koji se odnose na porezna davanja vezana s drvnom građom.

●

a)

Ulomak iz kanun-name osmanskog detaljnog poreznog popisa Srijemskog sandžaka iz 1568. godine:

„...i od svake kuće po jedna kola drva ili po pet akči pod nazivom drvarina [u izvoru: *resm-i hime*] od po pet akči prema običaju, na taj je način zabilježeno.“

(Bruce McGowan, *Sirem Sancağı mufassal tahrir defteri (1566-1574)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983), 2.)

b)

Ulomak iz kanun-name osmanskog detaljnog poreznog popisa Srijemskog sandžaka iz 1588./1589. godine:

„...a umesto ušura od bostana na kome su posejali dinje i lubenice od svake kuće [neka se godišnje uzima] jedna kola drva ili po pet akči pod nazivom ‘drvarina’ (resmi hizem), a kako je izvešten uzvišeni carski presto sada, prilikom novog popisa, da mogu podneti više [...] zavedeno je da daju od svake kuće po četrdeset akči pod nazivom ‘travarina’ i ‘drvarina’ (resmi hime).“

(Branislav Đurđev, „Sremska kanun-nama iz 1588/89. godine,“ *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* 4-5 (1950), 279.)

12 Nebojša S. Šuletić, „Sremski sandžak u XVI veku“, doktorska disertacija, Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2013, 55-56.

c)

Ulomak iz kanun-name osmanskog detaljnog poreznog popisa Srijemskog sandžaka iz oko 1590. godine:

„...od svake kuće po jedna kola drva ili po pet aspri [tj. akči, osmanskih srebrnjaka] takse za ogrev [poznate kao *resm-i hime*]. Ranije je, prilikom sastavljanja popisa, uzvišeni predo izvešten da mogu da podnesu više, pa je izdano naređenje [...] da daju od svake kuće po 40 akči takse za seno [*resm-i giyāh*] i ogrev. Sada je ponovo registrovano na opisani način.“

(Nebojša S. Šuletić, „Sremski sandžak u XVI veku“, doktorska disertacija (Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2013), 65.)

Literatura

Đurđev, Branislav. „Sremska kanun-nama iz 1588/89. godine,“ *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* 4-5 (1950), 269-283.

McGowan, Bruce. *Sirem Sancağı mufassal tahrir defteri (1566-1574)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983).

Mujadžević, Dino. „Pregled osmanskih arhivskih izvora za povijest Slavonije i Srijema“, *Scrinia Slavonica* 10 (2010), 131-142.

Šuletić, Nebojša S. „Sremski sandžak u XVI veku“, doktorska disertacija (Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2013).

[A. V.]

Ulomak iz putopisa Mustafe Alija

Mustafa Ali, punim imenom Gelibolulu Mustafa Âlî bin Ahmed bin Abdümevlâ Çelebi (1541.-1600.) bio je osmanski povjesničar, birokrat i književnik. Najpoznatije mu je djelo o svjetskoj povijesti naslovljeno *Künhü'l-ahbâr* („Esencija povijesti“), koje govori o razdoblju od stvaranja svijeta do 1591./1592. godine.¹³ U spomenutom je djelu Mustafa Ali opisao svoja putovanja diljem Osmanskog Carstva, a među ostalim je u niže navedenom ulomku opisao svoj posjet Požegi 1575. ili 1676. godine i opis uzgoja kestenja u Požeškoj kotlini.

•

Dodatak o istrazi jedne čudnovate stvari

Ja, siromah, odnosno pisac ovih redova, godine '83. [983. po islamskom kalendaru, odnosno između 12. travnja 1575. i 1. travnja 1576. godine] stigao sam u grad Požegu. U požeškoj utvrdi pronašao sam dizdara [tj. zapovjednika vojnog odreda u utvrdi], starca zvanog Hadži Muhamed, iz grada Safeda u blizini Damaska. I bio sam gost u njegovu domu i pojeo sam obilnu gozbu. Nema sumnje, njegovi prihodi od dizdarske službe bili su šest tisuća akči od timara [tj. nadarbinskog posjeda što su ga dobivali osmanski vojnici u zamjenu za vojnu službu] i pomoću tri-četiri svoja kupljena sluge [uprihodio je, odnosno skupio je dodatne timare tako što su njegovi sluge dobili timare za vojnu službu, a njemu su davali prihod jer je on bio njihov vlasnik] pak timar od više od tisuću akči. Dok su mu godišnji prihodi između dvadeset i trideset tisuća akči, kuća spomenutog dizdara je [ili podsjeća na] veliki han [tj. konačište] i on je kao vladari koji osvajaju zemlje blagoslovljen golemim bogatstvom; po običaju svakog dana dvadeset-trideset puta poslužuje se hrana [gostima]. Ovisno o uglednosti gostiju, većinom su posebne slastice; štoviše, svake noći daje se ječam konjima sedamdeset-osamdeset gostiju; krmivo i sijeno su raznovrsni i u obilnim količinama. Ovom siromahu se činila čudnim plaća spomenutog [dizdara]. Nakon onih koji su dolazili pojesti obilna jela u bilo koje doba, dok je gozba [koja se sastoji od] pet do deset različitih vrsta

13 Cornell Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire. The Historian Mustafa Âlî, 1541-1600* (Princeton: Princeton University Press, 1986), 7-8.

jela bila posluživana bez čekanja, upitao sam ga: „Na koji si način uspio doći u posjed toliko unosnog timara?“ Spomenuti starac u ono je vrijeme imao devedeset godina. Još uvijek se zabavljao i neprimjereno ljubovao s prelijepim mlađahnim robinjama. Ovako mi je odgovorio: „Prije nego što je osvojena pokrajina Požega [stari naziv za današnju središnju Slavoniju], radio sam kao nadničar u četvrtima Soluna. Svakog dana služio sam za tri akče; s dnevnicom sam se uspio uzdržavati tek toliko da ostanem na životu. Vladar i osvajač država, Njegovo Veličanstvo sultan Sulejman [tada] je krenuo u vojni pohod na Njemačku [odnosno u vojni pohod protiv Habsburgovaca 1532. godine]. Sudbina me je zaputila u smjeru carske [odnosno sultanske] vojske i bilo mi je suđeno da kao pješak krenem na vojni pohod. Stigao sam k [obitelji] Yahyapaşazâde, jednima od rumelijskih [odnosno jugoistočnoeuropskih] begova. Uzdržavao sam se kao nedim [tj. družbenik, zabavljač] na njihovim pijankama i druženjima. Kada je zauzeta utvrda Požega, njihovim zagovorom dizdarska služba [u požeškoj utvrdi] povjerena je ovom siromahu; i planina s kestenicima [ili planina Kesten, ili planina kestenja; u izvoru: *kestâne dağı*] koja se nalazi u blizini, s koje se slalo [kestenje] sve do Budimskog i Temišvarskog vilajeta [odnosno do prostora današnje središnje Mađarske, te srbijanskog i rumunjskog Banata] budući da na drugim mjestima nisu rasli, određenu količinu [kestenika] pridodao sam dizdarskom timaru. U početku sam hranu i piće za goste omogućavao od njegovog udjela [odnosno od kestenika]. Zatim su o tome brinuli begovi koji su dolazili. Pobrinuli su se za ovoga siromaha poklonivši mu konje i odjeću. Tako se dogodilo da sam od prodaje stekao sedamdeset-osamdeset komada serasera [tj. skupocjene tkanine protkane zlatnim ili srebrnim nitima] i četrdeset-pedeset lijepih robinja i robova kao sluge, vrsne i valjane konje i razno oružje. Toliko sam se obogatio da sam svoje zgrade [odnosno svoju imovinu] posvetio [javnosti] kao da su javna česma [tj. kao da su javno dobro]. Na taj način trideset robinja sam odredio da se bave vatrom [odnosno da služe za zabavu] i mule [odnosno stoku] stečene pljačkom [tj. putem vojnih provala u neprijateljsku zemlju] koristio sam na poljima i time svojoj plaći dodao još jedan prihod. Svaka robinja koja bi ušla u kuću za robove izašla bi jedino kad bi umrla. Uistinu, dozvolio sam robinjama kupnju raznovrsnih haljina i obuće, odjeće za izlazak van [odnosno u javnost]. Smatrao sam prikladnim da na radnome mjestu žive u dobrim uvjetima, a kad umru, da u svojim posmrtnim haljinama izlaze van. Živio sam časno. Osim toga, Bog me blagoslovio i dao mi je čudesno obilje. Dok je jedno zrno drugih [pripadnika pučanstva] davalo pet do deset klasova, plodovi jednoga mojega klasa stvarali su trostruki urod. Za godina gladi i nestašice, jedne sam godine pregledavao svoju žitnicu. Ot-

prilike sam pretpostavio da se [unutra] nalazi količina žita za jedan mjesec i zapečatio sam vrata [žitnice] i zavapio sam: „Bože, pomagaj!“ Ne otvarajući vrata žitnice, koristio sam malena donja vratašca. Kunem se Bogom, žita je bilo dovoljno za sedam mjeseci. Niti je uzmanjkalo, niti je bilo viška,” odgovorio je. Zaista, uvidio sam da su mu riječi bile u skladu s njegovim željama i da su mu poslovi bili u skladu sa sadašnjim stanjem. Koga god da sam pitao od gradskog stanovništva, čuo sam njegove [tj. jednake] tvrdnje. Međutim, na moj upit „U kakvoj ste situaciji trenutačno?“ [odgovorio je:] „Hvala Bogu, sadašnje stanje izobilja i drugih poslova u skladu je s prijašnjim stanjem. Ali vrlo prihvatljivi pokloni begova i halje i valjani konji prikupljeni od prijašnjih upravitelja postali su naši darovi sadašnjim begovima, i vrijeme [odnosno događaji] se izokrenulo. Prevrtljiva sudbina se izokrenula”, odgovorio je. „Uglednici su postali neugledni. U slučaju da [mu] se ne da [poklon], prijeti da će te ubiti i opljačkati,” zaplakao je. Slušatelje [uokolo njih] je srce zaboljelo od tuge. Kada se pokojni sultan Sulejman [Veličanstveni] zaputio u ove krajeve na sigetski pohod [1566. godine], spomenuti dizdar, odnosno slavni Hadži Mehmed, dao je natovariti na troja kola tri tovara pereca i tisuću pilećih krilaca i tisuću janjećih glava i troja kola kestenja i poslao ih je do sultanskog prijestolja i poručio da je stari i vjerni sluga. Sretni padišah uputio mu je mnogo blagoslova. „Kad bismo i mi imali ovako korisnog i zahvalnog slugu,” izjavio je. Jedan kruh spomenutog [dizdara] ni pedeset ljudi ne bi moglo pojesti. Koliko god da je bilo gladnih i siromašnih, opet trideset-četrdeset osoba hranilo bi se ujutro i uvečer. Postojao je običaj slanja onog tipa pereca okolnim vlastodršcima. Još uvijek je njegov okrugli kruh bio obilna blagodat poput sunca i mjeseca. Uopće nisu znali na koji način se peče. Taj okrugli veliki pereg ne bi ostao sirov i bio bi ispečen do savršenstva. Ukratko, bio je iznimna i darežljiva osoba bez premca. Počivao u miru i neka ga Bog primi u raju.¹⁴

Literatura

- Izvor: Mustafa Âlî, *Künhü'l-aḥbār*, rukopis Nuruosmaniye 3409 (fol. 37r-38r), Knjižnica džamije Nuruosmaniye, Istanbul, Republika Turska
- Fleischer, Cornell. *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire. The Historian Mustafa Âlî, 1541-1600* (Princeton: Princeton University Press, 1986).
- Moacanin, Nenad. „Hacı Mehmed Ağa of Požega, God's special protege (ca. 1490-ca. 1580)”, u: Géza Dávid, Pál Fodor (urednici), *Hungarian-Ottoman Military and Diploma-*

14 Transliteraciju izvornog osmanskog teksta na latinicu priredio je Kadir Purde, doktorand Sveučilišta Fatih Sultan Mehmet u Istanbulu. Priređivač se zahvaljuje Okanu Büyüktapuu, doktorandu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na pomoći prilikom prevođenja osmanskog teksta.

tic Relations in the Age of Süleyman the Magnificent (Budimpešta: Loránd Eötvös University, Dept. of Turkish Studies – Hungarian Academy of Sciences, Institute of History, 1994), 171-181.

Moačanin, Nenad. *Požega i Požeština u sklopu Osmanlijskog carstva (1537-1691)* (Jastrebarsko: Naklada Slap, 2003).

Vlašić, Anđelko. „Šume kao izvor prehrane. Uzgoj i trgovina kestenom u Požeštini u 16. i 17. stoljeću“, u: Dinko Župan i Robert Skenderović (ur.), *Slavonske šume kroz povijest. Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu 1.-2. listopada 2015.* (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2017), 111-129.

[A. V.]

Ulomak iz putopisa Atanazija Jurjevića kroz Slavoniju 1626.

Splitski humanist, prevoditelj i diplomat Atanazije Jurjević (latinski: Athanasius Georgiceus) (Split, o. 1590. – Beč, nakon 1640.) proputovao je Slavonijom 1626. godine na putu iz Budima 30. ožujka 1626. kočijom do Banje Luke i zatim u Olovo u Bosni u službi habsburškog cara Ferdinanda II. Rukopis njegova putopisa nalazi se u Povijesnom arhivu Svete kongregacije za širenje vjere u Rimu.¹⁵ U ulomku Jurjević opisuje putovanje Slavonijom od Osijeka pored Đakova i Broda do Davora na Savi i usputni krajolik, uključujući goleme šume.

●

„Od tuda polazeći i putujući jednu i po ligu stigismo u Bargneuar [Branjin Vrh], mjesto u obliku palanke, udaljeno od Dunava više od jedne lige, unutar kojega je bilo 50 Turaka za posadu u gradu, 30 kuća raskolnika u gradu, pod gradom su bili ostaci jedne razorene crkve. Od Bargneuara [Branjinog Vrh] na udaljenosti od tri lige stigismo do jedne palanke zvane Darda, a izvana [prekid teksta, nekoliko riječi je ispustio prepisivač] 30 kalvinista Mađara i raskolnika Rašana, pod kojom je tekla voda zvana Caratina [Karašica], puna ribe, od koje počinje most sav od hrastovine, dug jednu ligu i širok toliko da se dvojica kola komotno mogu mimoići, kojega održavaju mnoga sela, svako od kojih ima ovoj odsjek, i ni što drugo nisu obvezana, premda su mi neki kasnije rekli da ih prisiljavaju plaćati daće i izvanredne namete. Od ljudi iz rečenih sela neki su raskolnici Srbi, drugi kalvinisti Mađari. Kad je sultan Sulejman prošao na opsadu Beča, napravljen je uz spomenuti most još jedan slični, kojega se još raspoznaje po ostacima, a oba su završavala pred vratima Ossika [Osijeka], pod kojim teče Drava, plovna rijeka, i ovdje, kako sam se uvjerio na temelju obavijesti drugih, na ovome dijelu završava Ugarsko Kraljevstvo.

Rečeni grad Ossik [Osijek] je vrlo star, ali znatno povećan od strane Turaka, što se vrlo dobro prepoznaje, jer su stare zidine izgrađene od kvadratića s lijepim portalom, nove pak od drva premazanoga glinom, u jednome kutu

15 István György Tóth, „Na putu kroz Slavoniju pod krinkom (1626.). Putovanje dalmatinskog humanista Atanazija Jurjevića (Georgiceo) – novi rukopis i nova interpretacija“, *Scrinia Slavonica* 3 (2003), 95, 97.

staroga grada pronašao sam tri topa bez kotača, jedan od kojih je bio dug tri-deset i šest dlanova [i bio je] bez velike uglađenosti, napravljen, kako sam se uvjerio, od samih Turaka, budući da je na njemu bio turski natpis. U ovome gradu moglo je biti tristo kuća, od čega deset kršćana katolika, a džamija je bilo osam.

Peti dan je bio 3. travnja, hodasmo od Osijeka kroz neke vrlo opasne šume pune četiri lige¹⁶ i ne vidjesmo drugo do jednog sela zvanog Esepia [Vuka] s desne strane, u kojoj je 40 kuća Mađara kalvinista, a u središtu je bila vidljiva jedna vrlo stara crkva, koju su oni pokrili prije šest godina. Stigosmo zatim u Diacouo [Đakovo], koje je mjesto poput tvrđave, vrlo staro, koje ima oko 200 kuća Turaka, među kojima je moglo biti 25 kuća katolika, i govore slavenskim [dakle vjerojatno hrvatskim jezikom]. Bile su tu 4 džamije, oko grada prekrasni vrtovi i s jedne strane nevelika tekućica. Polazeći od Đakova i prešavši preko dvije lige, a kako zbog primicanja noći nismo mogli stići na namjeravano mjesto, odlučismo otići u kakav zaselak i tako usmjeravajući kola prema jednoj dolini gdje smo očekivali ljude, ne nađosmo drugo do dvojice pastira koji su se grijali oko vatre i koji su, vidjevši nas, pobjegli, a dvojica naših su ih slijedili, ali ih nisu mogli dostići. Prolazeći pored te vatre nađosmo na nekakve rupe preko kojih ne mogosmo proći. Ipak dvojica naših mladića prodoše preko nekakvih postavljenih debala¹⁷ i nađoše druge pastire s ovcama koji, vidjevši naše, a misleći da su Turci, pobjegoše ostavivši ovce. Konačno, vidjevši da ih naši dozivaju i govore dobre riječi, vratit će se, ali od njih se nije moglo dobiti drugo doli nešto sijena za konje, pa se naši vratit će u dolinu između vode i šuma, napravit će dobru vatru i provedosmo noć ne bez velikog straha.

Šesti dan, koji je bio 4. travnja, polazeći u zoru iz spomenute doline, stigosmo oko sedam sati u Brod, koji je jedno selo od 500 kuća uz rijeku Savu, u kojem je devet džamija i 40 kuća katolika. Za ove i druge u okolici se u duhovnim stvarima brine otac franjevac opservant Pietro Bielauch Bosnese [Petar Bjelavić Bosanac]. Od Broda na udaljenosti puškometa [muškete] nađosmo neke vrlo velike zidine koje su pokazivale da su nekoć bile vrlo lijepa palača, koja je pripadala Giorgiu despotu [Đurđu Brankoviću, srpskom despotu od

16 Liga je stara mjera za dužinu koja je označavala udaljenost koju čovjek prijeđe za jedan sat hoda. Iznosila je različito u raznim sustavima mjerenja (rimski, francuski, engleski, španjolski liga). Budući da Jurjević ne spominje koji sustav primjenjuje i da koristi ligu bez preciznijeg određenja (pa čak na jednome mjestu spominje "mađarsku ligu"), nije moguće precizirati koliko je Jurjevićeva liga iznosila, osim da podrazumijeva jedan sat hoda.

17 Moguće je da se ovdje radilo o zasjeci (engleski i francuski: *abatis*, njemački: *Verhack*), obrambenoj zapreci načinjenoj od nizova trupaca položenih jedni na druge, često s neodređenim i zašiljenim granama, s ciljem zaustavljanja neprijateljskog napredovanja.

o. 1375. do 1456.], a Bosanci po tradiciji drže da je od te palače moguće u jedan dan stići do Jajca, koje je udaljeno 17 liga cestom. Polazeći od tamo, neprestano se držeći rijeke Save, na udaljenosti od dvije lige nađosmo jednu staru skelu s jednom starom kulom i 25 kuća Turaka, a s druge strane u istoj razini utvrdicu od 250 kuća, zvanu Dubocsacz [Bosanski Dubočac], među kojima je moglo biti 20 kuća katolika Slavena s jednim fratrom Bosancem koji se brine za njih, kao i za neke obližnje kršćanske zaseoke. Na istoj strani rijeke, ali udaljeno oko jednu i pol ligu od Dubociacza [Dubočca] ima jedno selo [vjerojatno današnji Slavonski Kobaš] u kojemu, kako su mi ustvrdili ljudi upoznati s tim krajevima, ima oko 200 kuća Turaka, ali ja ih zbog tame noći nisam mogao vidjeti i, putujući odande još pola lige, a bilo je jedanaest u noći, zaspasmo na brisanom polju.

Sedmi dan je bio 5. travnja, polazeći u zoru uđosmo u jednu vrlo veliku šumu, zvanu na slavenskom Suignarski Lughi [Svinjarski lugi] što znači svinjski lugovi, jer se u jesen velike količine svinja tove, zbog množine plodova koji se u toj šumi rađaju, koja je duža od jedne lige, i kad je rijeka Sava poplavi nije moguće onuda proći, nego preko nekih planina udaljenih pola lige [istočno od današnjega sela Davor, koje se do 1. siječnja 1896. godine zvalo Svinjar]. Udaljujući se od spomenute šume pola lige, pomoću barke prijeđosmo rijeku Savu pored jedne druge rijeke koja se ulijeva u Savu, a zove se Varbas [Vrbas]...”

(S talijanskoga preveo Petar (Stjepanov) Bagarić,
prof. povijesti i geografije)

Literatura

Tóth, István György. „Na putu kroz Slavoniju pod krinkom (1626.). Putovanje dalmatinskog humanista Atanazija Jurjevića (Georgiceo) – novi rukopis i nova interpretacija“, *Scrinia Slavonica* 3 (2003), 95-120.

[A. V.]

Ulomak iz autobiografije Bartola Kašića o putovanju kroz Slavoniju 1612./1613. godine

Bartol Kašić (1575.-1650.), hrvatski pisac i jezikoslovac, u svojstvu papinskog poslanika 1612./1613. godine posjetio je katoličke zajednice u Bosni, Srbiji i istočnoj Slavoniji. Svoju je misiju opisao u izvještajima namijenjenima papi i u svojoj *Autobiografiji*. U niže navedenom ulomku iz *Autobiografije* govori se o opasnostima putovanja kroz šumovite predjele osmanske istočne Slavonije 1612.-1613. godine zbog sveprisutnog razbojništva na prometnicama.

●

„Kad su u Osijeku s malo katolika dobro obavili poslove duhovne i one koji su se ticali savjesti, činilo se da je vrijeme prikladno za povratak u Beograd, da se malo odmori i da ojačaju te oporave tjelesnu snagu. Dva su se dana upotrijebila za povratak. Prvi dan hoda, ne bez opasnosti u šumskim krajevima udaljenima od sela, koliko prijedpodne do Vukovara, toliko popodne do Srijemske Mitrovice, zbog kesedžija ili razbojnika. Oni često, pretvarajući se, krenu s tobom na put kao pratoci. Nekad otiđu noću ostavivši te u karavan-saraju [odnosno konačištu] te se potucaju po šumama i stranputicama. Ujutro, kad svane dan, presretnu putnike koji ništa zla ne slute. Pristupe na konjima kao slučajno, dobro naoružani i sa sabljom o pojasu na lijevoj strani. Tebi lukavo ustupe desnu stranu, tobož iz poštovanja, a zapravo da te tako idući sam s tobom, mogne zgodno imati na mjestu udaljenome od ljudskoga pogleda, samotnoga, te da te, isukavši sablju o kojoj nisi ni slutio, udari i jednim ti udarcem odrubi glavu, baci te s konja, a konja i sve ostalo ugrabi te ti strgne haljine i ostavi te gola. A da bi sebe prikazao nevinnim, udalji se s plijenom i s ugrabljenim stvarima od državne ceste te se nastavi klatiti po neprohodnim šumama. Na dovoljno sigurnome mjestu zaustavi se, stavi teret na konja koji je pripadao ubijenome i pođe drugim, udaljenim putem te pobjegne kamo god htjedne da ga ne bi tko prepoznao kao opakog razbojnika i najgorega koljača ljudi.“

(Vladimir Horvat (prir.), *Autobiografija isusovca Bartola Kašića u prijevodu i izvorniku* (1575.-1625.) (Zagreb: Školska knjiga, 2006), 49.)

Literatura

- Horvat, Vladimir (prir.), *Autobiografija isusovca Bartola Kašića u prijevodu i izvorniku (1575.-1625.)* (Zagreb: Školska knjiga, 2006).
- Moačanin, Nenad. *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2001.
- Vlašić, Anđelko. „Iskorištavanje šuma u Slavoniji u osmanskome razdoblju (1526.-1691.)“, *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 71-90.

[A. V.]

Ulomci iz putopisa Evlije Čelebija kroz današnju zapadnu Slavoniju 1660. godine

Evlija Čelebi (Evliyâ Çelebi, 1611.-1687. ili kasnije) je osmanski putopisac i diplomat koji je u razdoblju od 1640. do 1680-ih kao pratitelj osmanskih velikodostojnika proputovao Osmansko Carstvo i susjedne zemlje. Svoja je putovanja opisao u djelu *Seyâhatnâme* („Putopis“), u kojemu je iznio povijesne, zemljopisne i etnografske značajke proputovanih krajeva, među ostalim i hrvatskih zemalja, kroz koje je u nekoliko navrata prošao od 1660. do 1664. godine.¹⁸ U prva tri ulomka Evlija opisuje šumovitu „ničiju zemlju“ na habsburško-osmanskoj granici u današnjoj zapadnoj Slavoniji kroz koju je prošao kad je 1660. godine pošao k Nikoli VII. Zrinskom kako bi otkupio bihaćkoga kapetana, a u četvrtom ulomku govori o lovu u koji ga je tom prilikom Zrinski vodio.

•

a)

(V-160a – 160b)¹⁹

Opis krajišta zemlje Zrinskih

U ovim se krajištima kaže *kırintı*.²⁰ Nijemci i Alamani kažu *tabur*.²¹ U Erdelju, Poljskoj, Vlaškoj i Bogdanu kažu *becene*.²² Ova zasjeka Zrinskih proteže se od

18 Evliyâ Çelebi bin Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini*, priredili: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin, sv. V (Istanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), 272; Evlija Čelebi, *Putopis. Odlomci o jugoslovenskim zemljama*, preveo i priredio Hazim Šabanović (Sarajevo: Svjetlost, 1967), 243-244; Nenad Moacanin, „Pristup ekohistoriji Podravine prema osmanskim izvorima“, *Ekonomika i ekohistorija*, 1 (2005), 143; Anđelko Vlašić, „Iskorištavanje šuma u Slavoniji u osmanskom razdoblju (1526.-1691.)“, *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 72-73.

19 Broj sveska i stranice u rukopisu.

20 Vokal *i* izgovara se kao *a* u engleskom jeziku. U turskom jeziku ta riječ znači manji, odlomljeni dio ili fragment, a u proširenim značenjima može značiti posječena stabla ostavljena na tlu radi sušenja. Evlija njome imenuje vrstu utvrđenoga mjesta ili skloništa, kako se iz teksta vidi. Koristi je i kao opću imenicu (u tom slučaju može se prevesti kao „zasjeka“) i kao toponim (npr. „u tri dana prošli smo u krajištu Zrinskog zasjeku (*kırintı*) zvanu *kırintı* s gomilama posječenih stabala poput planina“, sv. V, str. 162a). H. Šabanović ju je u svome prijevodu pretvorio u turcizam; prevodio ju je kao *kirintija* i povezao je s toponimom *Krindija* (Šabanović u: Evlija Čelebi, *Putopis*, 241 i dalje).

21 Mjesto utvrđeno i zaštićeno zemljanim nasipima i opkopima. (Robert Dankoff, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü* (Istanbul, 2008), 218).

22 Utvrđeno planinsko skrovište. (Ibid, 72).

rijeke Drave do rijeke Save, odnosno tri dana puta od sjevera u smjeru kible napravljena je zasjeka koja (?)²³ i svake je godine obnavljaju. Ne nalikuje ni na utvrdu ni na opkop oko *tabura*. I visoka stabla poredana (?) u području zasjeka ne sijeku nego ostaju na mjestu te je to neprohodno šumovito područje zbog zapostavljanja vlasti. Već osam stotina godina svake se godine u mnogo navrata udruži sto tisuća nevjernika pa posijeku stotine tisuća visokih stabala, a kako ta stabla bacaju na velike gomile drveća od prethodne godine koje su velike kao brda, ovaj kraj zovu *Kırmtı*. I to doista i jest *kırmtı* (zasjeka). To je zasjeka nastala sjekirom, ali na osmanlijskom tlu nema stabala kakvih ima u unutrašnjosti i po rubovima ovih zasjeka. Misleći: možda dođe do bitke u redovima, sve je to travnato polje širine dometa topa, i nigdje drugdje nisam vidio da je veliki Bog dao tako velika stabla kakva je dao ovome čistom tlu od ambre. Vidio sam to na planini Ravna koja je na jedan konak od grada Bosne, i u Alamanskoj planini iz koje izvire rijeka Dunav, ali stabla u zemlji Zrinskih debljinom i visinom uzdižu se do neba i zasjenjuju zemlju. Može se to vidjeti po ovome: kad sjekiraši posijeku stablo, okrešu mu krošnju i grane, sruše ga na zemlju i isijeku ga na komade, od jednoga se stabla mogu načiniti tri izdubljene lađe iz jednoga komada. Stablo je najdeblje pri panju, od njega se dobije lađa u koju stane tisuću tovara jabuka. U nju se natovare mnogi ljudi sa svojim tovarima i dođu do Beograda. To je poznato dragim prijateljima koji su to vidjeli. Od srednjega dijela stabla naprave manju lađu. A onu od dijela ponad njega zovu *çırnık*. I na nju stane roba dvije stotine ljudi. I hajde još da su spomenute lađe pravljene čavlima i daskama i da imaju kostur – ali, ma kakvi: to je lađa izdubljena poput čamca, i takvih je na tisuće plovila na rijeci Savi.

No, vratimo se mi opet na našu temu: s nutarnje strane te Zrinske krajiške zasjeka na brežuljcima međusobno udaljenim dometom topa nalaze se varda-kule²⁴, odnosno dojavne kule. Svaka je od njih dupkom puna mrskih i nečistih vojnika. S koje god da strane neprijatelj krene prema toj zasjeci, s neke od varda-kula opali top u značenju: „Stižu neprijatelji s osmanlijske strane!“ i potom u tren oka počne paljba topova s ukupno tristo šezdeset i sedam varda-kula od obala rijeke Morave²⁵, rijeke Drave i rijeke Save, kao da cijela Hrvatska gori, a to je takvo more ljudi i to su takva legla nevjernika da

23 U ovome dijelu rukopisa ima više nedorečenosti koje su u prijevodu označene upitnikom.

24 Šabanović smatra da ovaj termin dolazi „od talijanskog guarda, usklik na upozorenje, pazi!“ (Šabanović u: Evlija Čelebi, *Putopis*, 242), a Dankoff ne navodi etimon. Po broju pojava ovoga termina jasno je da ga Evlija u cijelom *Putopisu* bilježi samo na području Hrvatske (Dankoff, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü*, 234).

25 Vjerojatno Mure, kako je već i Šabanović sugerirao (Šabanović u: Evlija Čelebi, *Putopis*, 242).

se u tren oka na mjestu na kojem je top opalio okupi sto tisuća nevjernika. Krajiški ih ratnici ponekad zavaraju pa se negdje pojavi vojska, a kad topovi zapucaju, kroz neki drugi prolaz prođu pješaci i nahvataju malo plijena, dok neki ostanu i zarobljeni. Oni koji su se dočepali plijena moraju ga ostaviti, samo izvuku živu glavu. Eto toliko je to uređena i štićena zemlja.

b)

(V-160b)

Kad je i Selim-han stigao u Istanbul, njemački je car krenuo na Zrinskoga s riječima: "Daj mi Aleksandrovu krunu!", a ovaj je odgovorio: "Ne dam!" te su njemačkom caru tu besmisleni krunu predali nakon tri godine ratovanja. Ako Bog da, krunu ću opisati onako kako sam je vidio u Budimu i u Beču, ali otkako je kruna oduzeta Zrinskom, on više nema pretenzija da bude car, nego je samo jedan od sedam hercega. A njegova je zemlja pravo pasje leglo, ali je doista uređena. Štoviše, kad su vidjeli naše vojnike s bijelim zastavama, sa stražarnica i kula u području zasjeka dovikivali su:

"Hej vi Turci, kamo ste pošli s tolikom vojskom?"

Mi smo odgovarali:

"Nosimo ovo blago vašemu kralju Zrinskom da izbavimo bihačkoga kape-tana."

"Ma pogledaj ti Turke kako idu spašavati svoje, a da nas zarobe, nitko nas ne bi spašavao nego bismo poskapavali na galijama", govorahu.

c)

(V-161a)

Ibrahim-pašini bubnjari udariše u bubnjeve i išli smo samo dva sata od utvr-de Moslavina kad stigismo na mjesto koje predstavlja vrata u tjesnac toga kraja zvanog *Kırıntı*. Pred svom muslimanskom vojskom povikah kao alaj-čajuš:

"Slušajte me, junaci! Kraj u koji ulazimo je, prema mirovnim sporazumima, nevjernička zemlja, i vjera nam dopušta njezino vino, žene i mladiće. Ali ako kojega od vas zateknem zažagrenog od žene ili momka, vina i rakije, prebit ću ga i crijeva mu izvaditi! Slažete li se s time?"

Svi odgovoriše:

"Nek' je Bog s tobom zadovoljan! Među nama nema takvih ljudi!"

"Svi su ljudi od krvi i mesa. Niti otac poznaje narav svoga sina, niti sin očevu. Takav je ovaj svijet. Došli smo s velikim blagom. Nek' u skladu s fermanom

našega cara oslobode toga junaka pa da idemo! Ako počinite kakvo nedjelo, nevjernik će to uzeti kao povod da ne pusti kapetana, da nam otme blago, a sve nas da – ako bude milostiv – protjera, a ako ne bude, da nas uništi!”

Kad sam to rekao, svi odgovoriše:

“Gospodaru, idemo odmah obaviti što trebamo i natrag! Idemo, da ne sjedimo, ne prdimo i ne smrdimo!”

d)

(V-162b – 163a)

Nakon što sam grad (Legrad, *nap. prev.*) razgledao kako sam i koliko sam htio, zamolih od bana (Nikole VII. Zrinskog, *nap. prev.*) dopuštenje za polazak, ali on mi reče:

„Tri dana si ovdje. Ostani još koji dan i uživaj. Hajdemo ujutro u lov! I lov je neka vrsta razgledavanja!” Tako me zadrža. Rano izjutra otiđe sedamdeset kola s topovima, a mi krenusmo iz Legrada također rano izjutra sa sto tisuća nevjerničkih pješaka i konjanika naoružanih harbama i puškama. Oni nose kape od zelene i crvene samurovine, i ne nose franačke kape. Iz Legrada smo izašli praćeni zvucima orgulja, truba i zvana.

Poglavlje o lovu: Na točno sedam sati prema našoj strani, s nutarnje strane ranije opisanog područja šumskih zasjeka, Zrinski ima velik i visok dvorac. Čim smo se do njega uspjeli i smjestili se, sa svih strana planina i šume prolomi se topovska tutnjava. Bog je velik, ispostavilo se da su već ranije još iz Čakovca otišli ljudi k raji. Tako se sad sleglo more ljudi, dižući hajku, uz silnu galamu. Topovi su tukli bez stajanja, a divlje zvijeri sa svih planina pristizale su u krdima i hrpile se na mjestu zvanom *Kırım* kako bi bile pobijene. Tako mi velikoga Stvoritelja, bilo je tu jelena golemih kao slon, s rogovima veličine vila, potom srna i jelena²⁶ i divokoza i (?) nalik kastamonskim brzim mazgama. Došla je i neka vrsta medvjeda s crvenim krznom, a svaki je od njih bio poput bagdaskoga lava. Strašni, ogromni i bijesni veprovi bili su veći od magaraca, a divlje koze i ovce velike koliko goveda. Kako su životinje neprestano navirale, stiglo je toliko lisica, čagalja, vukova, hijena i zečeva da samo Stvoritelj zna koliko ih je bilo. Svi su nevjernici pucali iz topova, a bezbrojne životinje su se, bježeći od topovske grmljavine, okupile na jednom mjestu i tako stale. Kralj i ja promatrali smo to iz dvorca. Kad je kralj povičnuo: „Udrite, ljudi!“, velikog mi Boga, ljudi poletješe među stotine tisuća životinja kao da idu u smrt, i stadoše ih ubijati. Veprovi i medvjedi pobili su

26 U originalu: tablalı. Neka vrsta jelena. (Dankoff, *Evlıya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü*, 218).

oko pet stotina nevjernika. Uz povike „Evo ga ovamo!“ i „Eto ga dolazi!“ ljudi razapeše mrežu od tankog franačkog konopa namazanog katranom, pletenu kao krupna mreža za ribu, koju su dovukli razvlačeći je po planini, i tako životinje više nikako nisu mogle pobjeći i tek su ih tad krenuli doista ubijati. Veprovi i vukovi od muke su trgali sve što se našlo pred njima i tje-rali strah u kosti svim stvorenjima, a medvjedi su se okupili i držeći u pred-njim šapama velike grane, na stražnjim nogama, uspravni kao ljudi, udarali i obarali veprove i vukove. Tu ima strašnih i ogromnih njemačkih medvjeda. Ukratko, ljudi im priđuše straga i sve ih pobiše te je toga dana u planinama priređeno toliko pečene lovine i popilo se možda i tisuću kola vina – do te mjere da su se svi pijani i omamljeni u povorci vratili u grad Legrad.

(S osmanskog turskog jezika prevela i bilješkama
popratila Marta Andrić)

Literatura

- Evlija Čelebi, *Putopis. Odlomci o jugoslovenskim zemljama*, preveo i priredio Hazim Šabanović (Sarajevo: Svjetlost, 1967).
- Evliyâ Çelebi bin Derviş Mehemed Zillî. *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 307 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini*. Priredili: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin. Sv. V (Istanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001).
- Moačanin, Nenad. „Pristup ekohistoriji Podravine prema osmanskim izvorima“, *Ekonom-ska i ekohistorija*, 1 (2005): 139-146.
- Vlašić, Anđelko. „Iskorištavanje šuma u Slavoniji u osmanskom razdoblju (1526.-1691.)“, *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 71-90.

[A. V.]

Ulomak iz autobiografije Osman-age Temišvarskog s opisom prolaska kroz Slavoniju 1688. godine

Osmanski vojnik Osman-aga Temišvarski (o. 1671. – o. 1725.) kao habsburški ratni zarobljenik proputovao je Slavonijom 1688. godine i u svojoj autobiografiji opisao je, među ostalim, habsburško-osmansku granicu u današnjoj zapadnoj Slavoniji. U ulomku se opisuje šumovita „ničija zemlja“ na habsburško-osmanskoj granici u Poilovlju i Osman-agin prolazak kroz tamošnju šumu Garavicu.

•

„...marširao sam [dalje] skupa s Austrijancima u Požegu, Sirač i Pakrac. Iza spomenutih mjestâ počinje velika šuma po imenu Garavica, koja razdvaja Hrvatsku i Bosnu. Da bismo [mogli] proći kroz nju, trebao nam je odmor od nekoliko dana. [Za to vrijeme] među Hrvatima i stanovnicima iz obližnjih krajeva pronađeni su sposobni vodiči. [Nakon nekoliko dana počeo je marš.] Kretali smo se kolskim putem i za dva dana hoda [uspjeli se] probiti kroz šumu [tako gustu] da nam se ni na tren nije ukazalo sunce ili nebo. Stigavši u Hrvatsku, najprije smo marširali do palanke koja se zove Božjakovina. Odatle nam je trebalo pet do deset dana marša da, prošavši pored tvrđave Ivanić [danas Ivanić Grad], stignemo do ušća Kupe u Savu, [odnosno do] mjesta na kojem je smještena tvrđava Sisak.“

(Ekrem Čaušević (prir.), *Autobiografija Osman-age Temišvarskog* (Zagreb: Srednja Europa, 2004), 24.)

Literatura

Čaušević, Ekrem (prir.). *Autobiografija Osman-age Temišvarskog* (Zagreb: Srednja Europa, 2004).

Vlašić, Anđelko. „Iskorištavanje šuma u Slavoniji u osmanskome razdoblju (1526.-1691.)“, *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 71-90.

[A. V.]